

RADOVI INSTITUTA JAZU U ZADRU XIX, 1972.

U ovom su zborniku tiskani radovi četrnaestorice pisaca, a prinos su istraživanju prethrvatskog i hrvatskog (od srednjeg vijeka do našega stoljeća) povijesnog doba.

S. Antoljak, Ban Pavao Bribirski »Croatorum dominus« (5—62), prati po izvorima Pavlov život i rad, te mnogobrojne naslove i zastaje na onima u kojima se naziva »dominus« i »dux«, te ih — nakon uspoređivanja s istim naslovima u hrvatskoj prošlosti i susjednim zemljama — izjednačuje po značenju s riječju vladar i zaključuje da Pavao ide među najveće hrvatske vladare. Pri tom kombinira da li je htio ili ne krunu, što mu je bio krajnji životni cilj, da li je htio i mogao u granice svoje državine uključiti Hrvatsku sjeverno od Gvozda i da li je nosio naslov »dux Croatorum« kao hrvatski narodni vladari.

V. Maštrović, Zadrani Ivan Kreljanović Albinoni, istaknuti hrvatski intelektualac iz početka XIX stoljeća (63—98), prikazuje djelovanje suca, dramskoga pisca, prevodioca s francuskoga jezika i autora »Memorie per la storia della Dalmazia« (Zadar 1809), koji se osim toga istaknuo kao pristaša ideja Francuske revolucije i kao pobornik nastojanja francuskih oblasti za njihove vladavine u Dalmaciji. Pri tom se opširnije osvrnuo i na život njegova oca Grgura Kreljanovića.

V. Jakić-Cestarić, Etnički odnosi u srednjovjekovnom Zadru prema analizi osobnih imena (99—166), kritički se osvrće na dosadašnju literaturu o etničkim odnosima između romanskog i hrvatskog pučanstva, a zatim analizom antroponima od X do kraja XIII st. prikazuje razvoj simbioze Romana i Hrvata u Zadru i njezin rezultat. Nasuprot Jirečkovu gledištu da romansko-kršćanska imena određuju romanstvo nosioca, autorica kaže da u X st. u Zadru doduše ima 2/3 romansko-kršćanskih imena, ali da usporednost tih imena s hrvatskim u istim obiteljima pokazuje da »već od toga vremena imena (u svom osnovnom obliku) ne mogu biti siguran etnički znak«. Utvrdivši da porast hrvatskih osobnih imena u XI st. ipak pokazuje veći priljev Hrvata, autorica ponavlja da kršćanska imena ni u tom stoljeću nisu mjerilo za romanski udio gradskog pučanstva, a zatim kaže da ni latinski oblik imena nije mjerodavan za utvrđivanje njihova govornog oblika niti govornog jezika osoba koje ih nose. Zbog toga ispituje hipokorističke, deminutivne i augmentativne tvorbe, koje kao neslužbeni oblici u obitelji »sa znantnom mjerom sigurnosti odražavaju njezino jezično stanje«. Konstantan rast takvih hrvatskih tvorba i sve povoljniji njihov omjer prema romanskim navodi autoricu na valjan zaključak da hrvatski udio u etničkoj mješavini nadjačava već u XII st., »otkada romansko-kršćanska imena imaju znatnom većinom hrvatski oblik u tvorbi, u fonetici i u naglasku, pa zajedno s hrvatskim narodnim imenima ostvaruju sistem hrvatske antroponimije u Zadru«. Taj se sistem mogao razviti »u tolikoj mjeri jedino u sredini koja je pretežno govorila hrvatskim jezikom«, pa je ova analiza također potvrda Bozonova svjedočanstva da je zaderski kler i puk 1177. papu dočekao pjevajući laude i kantike na svom hrvatskom jeziku. Ta se analiza odnosi samo na gornje slojeve u Zadru, dok su u pučana i novijih građana hrvatska narodna imena mnogobrojnija od kršćanskih, a općeniti etnički odnos znatno povoljniji, što znači da je masa bila hrvatska. Na kraju — upozorivši i na faktor ustaljenosti nasljeđivanja imena — autorica kaže da je »kontinuitet stanovništva i kontinuitet imena u Zadru prošao kroz sve faze od početnog romansko-hrvatskog stapanja do jakog kroatiziranja«.

M. Novak-Sambrailo, Plemići, građani i pučani u Zadru (XV—XVII st.), 167—187, istražuje odnos plemića i pučana kojima je predstavnik od 1457. do sloma Mletačke Republike bila Bratovština sv. Jakova. Ona je okupljala 150 članova gornjeg sloja građanstva i nastojala postići ravnopravnost s plemićima u komuni.

V. Cvitanović, Glagoljska madrikula svetog Mihovila u Vrsima (kod Nina), 187—243, pripoćuje kratku povijest sela, te uz demografske podatke različnu graću od 1777. do 1822. koju ocjenjuje kao »važan izvor za sitne prilike seljačkog života na prekretnici 18. i 19. stoljeća ninske okolice«. (Autor je 6. I 1973. umro u Zadru u 79. godini života.)

Z. Brusić, Podmorska arheološka istraživanja kod Nina (245—252), opisuje svoja istraživanja u Ždriju (1966).

Z. Vince, Briga za hrvatsku terminologiju u dalmatinskoj Hrvatskoj XIX stoljeća (253—293), donosi još jednu od svojih potankih i argumentiranih rasprava iz povijesti hrvatske filologije. U zaključku kaže: »Rječničko-terminološka rješenja i iz *Pravdonoše* i kasnijih nastojanja na tome polju odraz su borbene i žive težnje narodnih ljudi u Dalmaciji da hrvatski jezik uđe u sudove, u ustanove, u škole i u javni život uopće, odraz su dakle borbe za narodnom samostalnošću i nezavisnošću. A i svi kasniji pokušaji i terminološka rješenja na drugim područjima također govore o težnji da se jezik više izgradi kako bi bio sposoban za sve raznolikije njegove funkcije u životu, pa tako i u terminološkom smislu«.

J. Soldo, Zemljoposjed Lovrić iz Sinja u XVIII stoljeću (195—314), prikazuje uspon porodice doseljene potkraj XVII st. iz Duvna u Sinj. Lovrići su, sudjelujući u mletačkim ratovima i preuzimajući državne službe, stjecali zemljoposjed, a bogatili su se i prihodom od mlinarstva i trgovanja stokom. Na njihovu se primjeru može pratiti nastanak domaćeg građanstva u malim mjestima, njihova stanovita emancipacija od bivšeg načina života pa i stanovita ksenofilija zbog političkih prilika i vremena u kojem je dominantan kulturni utjecaj bio mletački. Autor će u slijedećem radu opisati gospodarski pad te obitelji, do čega je došlo kada se prihvatila rudarstva.

N. Scotti-Žurić, Rad NOO u srednjodalmatinskim okruzima 1941—1945. godine (315—340), daje prinos poznavanju razvoja nove vlasti za drugoga svjetskog rata.

V. Ivančević, Korčula pod Francuzima (1806—1813), 341—372, na temelju podataka iz serije *Acta gallica* u Historijskom arhivu u Dubrovniku zanimljivo opisuje političke, društvene i gospodarske prilike na otoku.

N. Grčević, Fotografiska ostavština Dragutina Parčića (373—392), opisuje malo poznatu djelatnost toga jezikoslovca i leksikografa, koju kao pionirsku i eksperimentatorsku stavlja na posebno mjesto u povijesti hrvatske fotografije.

S. M. Traljić, Drniš šesnaestog i sedamnaestog stoljeća (393—404), na temelju raspoložive građe pripoćuje glavna zbivanja u razdoblju turske vladavine.

A. Rube Filipi, Biogradsko-vransko primorje u doba mletačko-turskih ratova (405—498), izvješćuje o stradanju tamošnjih naselja (Bibinje, Sukošan, Krmčine, Turanj, Filipjakov, Biograd i Pakoštane) za ratova od XV do potkraj XVII st., a osobita je vrijednost toga opsežnog rada prikaz demografske prošlosti i sadašnjosti toga područja, kojim pisac popunjuje nepotpun, ali neophodan, demografski pregled promjena u Hrvatskoj nakon što su turske provale razbile njezinu teritorijalnu i narodnosnu cjelovitost i narušile narodnosnu sliku na nezauzetim dijelovima.

B. Jurić, Razvoj industrije u Zadru od pojave prvih manufaktura do suvremene industrijske ekspanzije (499—524), daje prinos gospodarskoj povijesti.

V. Maštrović, Istraživač povijesti s otoka dr Ante Strgačić (525—527), piše nekrolog o vrijednom povjesničaru (Veli Iž, 1. I 1901 — Zadar, 19. III 1971), čiju je bibliografiju objavila *Zadarska revija* 1971. u broju 2 (123—134).

Trpimir Macan

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

Redakcioni odbor:

IVAN KAMPUŠ
OLEG MANDIĆ
BERNARD STULLI
JAROSLAV ŠIDAK

Glavni i odgovorni urednik:

JAROSLAV ŠIDAK

Izdaje
Povijesno društvo Hrvatske
Zagreb